

ПЕРЦЕПЦИЈА И СТАВОВИ НАСТАВНИКА ПРЕМА НАСИЉУ НАД ЗАПОСЛЕНИМА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ

Ана Миљановић, Никола Ускоковић

Институт за јавно здравље Крагујевац, Крагујевац, Србија

PERCEPTION AND ATTITUDES OF TEACHERS TOWARDS VIOLENCE AGAINST EMPLOYEES IN ELEMENTARY SCHOOL

Ana Miljanović, Nikola Uskoković

Institute of public health Kragujevac, Kragujevac, Serbia

Сажетак

Насиље у школама је озбиљан друштвени и здравствени проблем који се јавља у свим облицима савременог друштва. Основни циљ студије је да се испита учесталост насиља над наставницима у основним школама у Шумадијском округу.

Истраживање је дизајнирано као епидемиолошка аналитичка студија пресека. Истраживање је спроведено у пет основних школа у Крагујевцу. У истраживању су учествовали наставници запослени у овим школама. Након добијене сагласности Етичког одбора Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу бр. 01-15927 и сагласности директора школа, прикупљање података је реализовано у другом полугодишту школске 2016/17. године, у периоду од 1. 5. 2017. године до 31. 5. 2017. године, анкетирањем наставника и ученика. Као извор података коришћен је упитник посебно састављен за ово истраживање. Упитници су попуњавани по типу самопопуњавања. Општи упитник о основним социјално-демографским карактеристикама је део аналитичке епидемиолошке студије под називом „Насиље у школама: заступљеност, облици и фактори ризика“, који је одобрен од стране Етичког одбора Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу (одлука бр. 01-15927).

Сваки трећи наставник (29,1%) пријавио је изложеност неком облику насиља. Међу изложенима насиљу најчешће је било више врста насиља (17,3%), затим физичко насиље (15,7%) и вербално насиље (15%).

Будућа истраживања би могла детаљније испитати разлоге због којих ученици врше насиље.

Кључне речи: Насиље у школама, наставници, Шумадијски округ

Abstract

Violence in schools is a serious social and health problem that occurs in all forms of modern society. The main objective of the study is to investigate the incidence of violence against teachers in elementary schools in Šumadija district.

The research is designed as a cross-sectional epidemiological analytical study. The research was conducted in 5 elementary schools in Kragujevac. After obtaining the approval of the Ethics Committee of the Faculty of Medical Sciences of the University of Kragujevac No. 01-15927 and the consent of the principal, the data collection was conducted in the second semester of the school year 2016/17. in the period from 01.05.2017 to 31.05.2017, by interviewing teachers and students. The data source was a questionnaire specially designed for this research. The general questionnaire on basic sociodemographic characteristics is part of an analytical epidemiological study entitled "Violence in schools: prevalence, forms and risk factors" and approved by the Ethics Committee of the Faculty of Medical Sciences of the University of Kragujevac (Decision No. 01-15927).

One in three teachers (29.1%) reported exposure to some form of violence. Among those exposed to violence, the most common was multiple types of violence (17.3%), followed by physical violence (15.7%) and verbal violence (15%).

Future research could examine in more detail the reasons why students use violence.

Keywords: Violence in schools, teachers, Šumadija district

Увод

Насиље у школама је озбиљан друштвени и здравствени проблем који се јавља у свим облицима савременог друштва. Многи истраживачи који проучавају овај проблем сматрају да је насиље у школама одраз целокупне друштвене ситуације, односно свих промена

Introduction

Violence in schools is a serious social and health problem that occurs in all forms of modern society. Many researchers studying this problem believe that violence in schools is a reflection of the whole social situation, that is, of all the changes taking place in the political, social, scientific and

које се дешавају у политичким, друштвеним, научним и образовним структурама. Насиље у школама све је раширеније, како у развијеним, тако и у неразвијеним земљама, у сеоским и градским срединама, и поприма све озбиљније облике. Последњих година у свету се примећује пораст насилног понашања међу ученицима, како једних према другима, тако и према наставницима. Разлике између земаља у том погледу постоје само у распрострањености, учесталости појединих облика насиља у школама и њиховој тежини [1–3].

Насиљем ученика над наставницима у већини земаља још увек се не бави на јавном или политичком нивоу, што доводи до хаотичних индивидуалних реакција школа и влада и осећања изолације и срамоте међу наставницима који су били жртве ученичког насиља [4, 5]. Истраживачи широм света све више наглашавају потребу за подизањем академске, друштвене и политичке свести и признавањем постојања насиља над наставницима као кључног, првог корака ка ефикасном решавању проблема [6, 7]. Насиље над наставницима мора бити препознато као растући глобални проблем, а не као резултат неадекватних стручних вештина појединих наставника или карактерних недостатака [8]. Ученици, наставници, родитељи, лидери, законодавци и општа популација морају препознати да насиље над наставницима представља „проблем и одговорност свих“ и да је за решавање проблема потребна међународна посвећеност [3].

Насиље у школи је комплексан феномен, а проучавање и разумевање његове природе, учесталости, последица и политика и активности које се могу применити да би се оно смањило захтева интердисциплинарни приступ. Разумевање природе школског насиља и начина на који се може спречити и интервенисати кад до њега дође је актуелни проблем који привлачи пажњу истраживача и практичара у свим школским системима. С обзиром на то да је проблем насиља у школама све присутнији у нашој земљи и широм света, све је већа потреба за истраживањима која се баве овом актуелном проблематиком како би се пружили релевантни подаци и информације који би могли да помогну у спречавању оваквог понашања. Досадашња сазнања у овој области успела су да расветле одређени сегмент овог проблема, али не и проблем у целини.

Основни циљ ове студије је да се испита учесталост насиља над наставницима у основним школама у Шумадијском округу.

educational structures. Violence in schools is increasingly widespread in both developed and underdeveloped countries, in rural and urban areas, and is taking on more and more serious forms. In recent years, an increase in violent behavior among students, both toward each other and toward teachers, has been observed throughout the world. Differences between countries in this regard exist only in the prevalence, the frequency of certain forms of school violence, and their severity [1–3].

Student violence against teachers is still not addressed publicly or politically in most countries, leading to chaotic individual responses by schools and governments and feelings of isolation and shame among teachers who have been victims of student violence [4,5]. Researchers around the world are increasingly emphasizing the need to raise academic, social, and political awareness and to recognize the existence of violence against teachers as a critical, first step toward effective problem solving [6,7]. Violence against teachers must be recognized as a growing global problem rather than a result of inadequate professional skills of individual teachers or character flaws [8]. Students, teachers, parents, leaders, legislators, and the general population must recognize that violence against teachers is "everyone's problem and responsibility" and that an international commitment is needed to address the problem [3].

School violence is a complex phenomenon, and studying and understanding its nature, frequency, consequences, and the policies and activities that can be applied to reduce it requires an interdisciplinary approach. Understanding the nature of school violence and how to prevent and intervene in it is a current problem that is attracting the attention of researchers and practitioners in all school systems. Given the fact that the problem of school violence is becoming more present in our country and around the world, there is a growing need for research that addresses this current issue to provide relevant data and information that could help prevent such behavior. Previous findings in this area have managed to shed light on a specific segment of this problem, but not the problem as a whole.

The main objective of the study is to investigate the incidence of violence against teachers in elementary schools in Šumadija district.

Methods

The research is designed as a cross-sectional epidemiological analytical study. The research was conducted in 5 elementary school in Kragujevac, namely: Elementary School Milutin and Draginja Todorović, Elementary School

Методe

Истраживање је дизајнирано као епидемиолошка аналитичка студија пресека. Истраживање је спроведено у пет основних школа у Крагујевцу и то: ОШ „Милутин и Драгиња Тодоровић“, ОШ „Јулијана Ћатић“, ОШ „Милоје Симовић“, ОШ „Трећи крагујевачки батаљон“ и ОШ „Станислав Сремчевић“. Након добијене сагласности Етичког одбора Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу бр. 01-15927 и сагласности директора школа, прикупљање података је реализовано у другом полугодишту школске 2016/17. године, у периоду од 1. 5. 2017. године до 31. 5. 2017. године, анкетирањем наставника и ученика. Као извор података коришћен је упитник посебно састављен за ово истраживање (Општи упитник [9] и Олвеусов упитник [10]).

Упитници су попуњавани по типу самопопуњавања. Да би се обезбедили тачност и објективност резултата, истраживачи су усмеравали наставнике по групама у попуњавању упитника према методолошки прописаном протоколу. Пре представљања циља студије и објашњења упутства за попуњавање упитника, испитаници су обавештени да ће добијени подаци бити коришћени само у научне сврхе и да ће сви одговори бити поверљиви и да ће се анализирати колективно за све школе не појединачно. Истраживачи су истакли да је попуњавање упитника анонимно и испитанике замолили да буду искрени и да самостално попуњавају упитнике без међусобног коментарисања и договарања. Испитаници су подстакнути да попуне цео упитник. Процењено време за попуњавање упитника било је 20 минута ± неколико минута.

Општи упитник о основним социјално-демографским карактеристикама је део аналитичке епидемиолошке студије под називом „Насиље у школама: заступљеност, облици и фактори ризика“, који је одобрен од стране Етичког одбора Факултета медицинских наука Универзитета у Крагујевцу (одлука бр. 01-15927).

Варијабле коришћене у овој студији су следеће: Социјално-демографске варијабле (пол испитаника, старост, брачно стање, пребивалиште, занимање, врста посла, назив школе/факултета, укупне године радног стажа, старешинство у одељењу, број ученика у одељењу, проценат радног времена које наставници проводе са ученицима, одсуствовање с посла); Начин живота (конзумирање цигарета, алкохола, спорт); Малтретирање у школи (врста малтретирања, локација малтретирања, људи који су били малтретирани, начини на које се испитаници носе с малтретирањем, подршка других, последице малтретирања); Насиље и малтретирање у

Julijana Ćatić, Elementary School Miloje Simović, Elementary School Third Kragujevac Battalion and Elementary School Stanislav Sremčević. After obtaining the approval of the Ethics Committee of the Faculty of Medical Sciences of the University of Kragujevac No. 01-15927 and the consent of the principal, the data collection was conducted in the second semester of the school year 2016/17. in the period from 01.05.2017 to 31.05.2017, by interviewing teachers and students. The data source was a questionnaire specially designed for this research (General Questionnaire [9] and Olweus Questionnaire [10]).

The questionnaires were completed in the self-completion form. In order to ensure the accuracy and objectivity of the results, the researchers guided the teachers in groups in filling out the questionnaires according to the methodologically prescribed protocol. Before presenting the aim of the study and explaining the instructions for completing the questionnaire, respondents were informed that the data obtained would be used for scientific purposes only and that all responses would be confidential and would be analyzed collectively for all schools and not individually. The researchers emphasized that the completion of the questionnaire was anonymous and asked the respondents to be honest and to fill in the questionnaires independently without commenting and agreeing with each other. Respondents were encouraged to complete the questionnaire. The estimated time to complete the questionnaire was 20 minutes ± a few minutes.

The general questionnaire on basic sociodemographic characteristics is part of an analytical epidemiological study entitled "Violence in schools: prevalence, forms and risk factors" and approved by the Ethics Committee of the Faculty of Medical Sciences of the University of Kragujevac (Decision No. 01-15927).

The variables used in this study are the following: Sociodemographic variables (respondents' gender, age, marital status, permanent residence, occupation, type of job, name of school/faculty graduated, year of total work experience, seniority in the class, number of students in the class, percentage of working time teachers spend with students, absence from work); Lifestyle (cigarette use, alcohol, sports); Bullying at school (type of bullying, location of bullying, people who were bullied, ways respondents cope with bullying, support from others, consequences of bullying); Violence and bullying at school and outside school (form of violence, frequency, location of violence, persistent violence, number of perpetrators, reason for violence).

школи и ван школе (облик насиља, учесталост, локација насиља, упорно насиље, број починилаца, разлог за насиље).

Статистичка обрада

Обрада података (база података и статистичка обрада) обављена је помоћу програма SPSS 20.0. За приказ података коришћене су дескриптивне методе: табеларно, графичко представљање, мере централне тенденције и мере варијабилности. У статистичкој обради података континуиране варијабле приказују се као средње вредности $\pm$ стандардне девијације (СД), минималне и максималне вредности у тексту и табелама, а категоријалне као пропорција испитаника с датим исходом. Од аналитичких тестова, χ^2 -тест (Фишеров тест апсолутне вероватноће) коришћен је за поређење разлика у учесталости категоријалних варијабли. Сви резултати код којих је вероватноћа мања од 5% ($p < 0,05$) сматрају се статистички значајним.

Резултати

Истраживањем је обухваћено 127 наставника из пет основних школа (ОШ „Милутин и Драгиња Тодоровић”, ОШ „Јулијана Ћатић”, ОШ „Милоје Симовић”, ОШ „Трећи крагујевачки батаљон”, ОШ „Станислав Сремчевић”). Према полу, већи проценат наставника чиниле су жене (82%). Просечна старост испитаника била је $43,1 \pm 8,4$ године. Најмлађи наставник има 25 година, а најстарији 64 године. Највећи број испитаника припада старосној групи 40–49 година (39,4%), док је најмањи број испитаника старости 60 година и више (3,9%). Кад је реч о брачном статусу, у укупној структури испитаника, највећи број наставника је у браку (73,2%), док су најмањи број удовци (2,4%). Већина испитаника има двоје деце (39,4%), следе они који имају једно дете (30,7%). У погледу пребивалишта, 95,3% наставника живи у градским срединама, док 4,7% живи у сеоским подручјима. Већина испитаника живи у свом стану/кући (73,2%), а следе они који живе с родитељима (21,3%) (Табела 1).

Statistical processing

Data processing (database and statistical processing) was performed using the SPSS 20.0 program. Descriptive methods were used to present the data: Tabulation, graphical representation, measures of central tendency, and measures of variability. In statistical data processing, continuous variables are presented as means $\pm$ standard deviations (SD), minimum and maximum values in text and tables, and categorical ones as the proportion of respondents with a given outcome. Of the analytic tests, the χ^2 -test (Fisher's test of absolute probability) was used to compare differences in the frequency of categorical variables. All results where the probability is less than 5% ($p < 0.05$) are considered statistically significant.

Results

The study included 127 teachers from five elementary school (“Milutin and Draginja Todorović” Primary School, “Julijana Čatić” Primary School, “Miloje Simović” Primary School, “Third Kragujevac Battalion” Primary School, “Stanislav Sremčević” Primary School). By gender, a higher percentage of teachers were women (82%). The average age of the respondents was 43.1 ± 8.4 years. The youngest teacher is 25 years old and the oldest is 64 years old. The largest number of respondents belongs to the age group of 40–49 years old (39.4%), while the smallest number of respondents is 60 years old and older (3.9%). Considering the marital status, in the overall structure of the respondents, the largest number of teachers is married (73.2%), while the smallest number is widowed (2.4%). Most respondents have two children (39.4%), followed by those who have one child (30.7%). In terms of permanent residence, 95.3% of teachers live in urban areas, while 4.7% live in rural areas. Most respondents live in their apartment/house (73.2%), followed by those who live with their parents (21.3%) (Table 1).

Табела 1. Демографске карактеристике испитаника

Table 1. Demographic characteristics of the respondents

Варијабле / Variables	N	%
Пол / Gender		
Мушки / Male	23	18,1
Женски / Female	104	81,9
Старост / Age		
20–29	8	6,3
30–39	38	29,9
40–49	50	39,4
50–59	26	20,5
60 и више / 60 and more	5	3,9
Брачно стање / Marital status		
Ожењен/удата / Married	93	73,2
Ванбрачна заједница / Extramarital Union	5	4,0
Неожењен/неудата / Alone	21	16,5
Удовица/удовац / Widow / widower	3	2,4
Разведен(а) / Divorced	5	4,0
Тип насеља / Type of settlement		
Град / City	121	95,3
Село / Village	6	4,7
Место становања / Place of living		
Стан/кућа / Apartment/House	93	73,2
У родитељској кући / At parent's house	27	21,3
Код рођака / At Cousin's	1	0,8
Подстанар / Tenant	6	4,7
Број деце / Number of children		
Без деце / No children	28	22,0
Једно дете / One child	39	30,7
Двоје деце / Two children	50	39,4
Троје деце / Three children	9	7,1
Четворо и више деце / Four and more children	1	0,8

Према радном стажу у школи, највећи број испитаника има стаж од 11 до 20 година (47,2%). Просечан стаж испитаника је $16,8 \pm 8,4$ године (с распоном од 1 до 37 година). Највећи број испитаника на садашњем радном месту ради 11–20 година (44,9%). Разредне старешине су 63% испитаника, најчешће у 7. разреду основне школе (24,4%). Најчешћа су одељења са 21–30 ученика (82,5%), а најмањи проценат су одељења са 1–10 ученика (6,3%). Већина испитаника изјавила је да више од половине свог радног времена проводе радећи непосредно са ученицима (78,75%) (Табела 2).

According to the length of service at the school, the largest number of respondents has a length of service of 11 to 20 years (47.2%). The average length of service of respondents is 16.8 ± 8.4 years (with a range of 1 to 37 years). The largest number of respondents in the current position have been working for 11-20 years (44.9%). 63% of respondents are class elders, most often in the 7th grade of elementary school (24.4%). Classes with 21-30 students are the most common (82.5%), and the lowest percentage are classes with 1-10 students (6.3%). Most respondents reported that they spend more than half of their work time working directly with students (78.75%) (Table 2).

Табела 2. Дистрибуција испитаника по карактеристикама везаним за рад у школи

Table 2. Distribution of respondents by characteristics related to school work

Варијабле / Variables	N	%
Радни стаж / Years of service		
≤10	28	22,0
11–20	60	47,2
21–30	33	26,0
31+	6	4,7
Године рада на садашњем радном месту / Years of work in the current position		
≤10	34	26,8
11–20	57	44,9
21–30	31	24,4
31+	5	3,9
Разредно старешинство / Class eldership		
Не / No	47	37,0
Да / Yes	80	63,0
У ком разреду/одељењу сте разредни старешина? In which class / department are you a class teacher?		
V	18	14,2
VI	19	15,0
VII	31	24,4
VIII	12	9,4
Број ученика у одељењу? / Number of students in the class?		
1–10	5	6,3
11–20	9	11,3
21–30	66	82,5
Непосредан рад са ученицима? / Direct work with students?		
мање од половине радног времена / less than half the working time	6	4,7
половина радног времена / part-time	21	16,5
више од половине радног времена / more than half of the working time	100	78,7

Сваки трећи наставник (29,1%) пријавио је изложеност неком облику насиља. Међу изложенима насиљу најчешће је било више врста насиља (17,3%), затим физичко насиље (15,7%) и вербално насиље (15%) (Табела 3).

One in three teachers (29.1%) reported exposure to some form of violence (Table3). Among those exposed to violence, the most common was multiple types of violence (17.3%), followed by physical violence (15.7%) and verbal violence (15%) (Table 3).

Табела 3. Преваленција искуства насиља код испитаника у последња три месеца

Table 3. Prevalence of respondents' experience of violence in the last three months

Варијабле / Variables	N	%
Изложеност насиљу / Exposure to violence		
Не / No	90	70,9
Да / Yes	37	29,1
Врста насиља којој су били изложени / The form of violence they were exposed to		
Физичко / Physically	20	15,7
Вербално / Verbally	19	15,0
У групама / In groups	0	0,0
Ментално / Mentally	0	0,0
Више врста / Multiple forms	22	17,3
Нису били изложени насиљу / They were not exposed to violence	66	52,0

Испитане социјално-демографске карактеристике наставника (пол, године живота, брачно стање, место становања, радно искуство, конзумирање цигарета, алкохола, употреба средстава за смирење) нису показале статистички значајну разлику у односу на искуство насиља (Табела 4).

The examined sociodemographic characteristics of the teachers (gender, age, marital status, place of residence, work experience, cigarette consumption, alcohol, and use of tranquilizers) did not show a statistically significant difference in relation to the experience of violence (Table 4).

Табела 4. Социјално-демографске карактеристике испитаника у односу на насиље

Table 4. Socio-demographic characteristics of respondents in relation to violence

Варијабле / Variables	Изложен насиљу N (%) Exposed to violence N (%)	Није изложен насиљу N (%) Not exposed to violence N (%)	P (χ^2 тест) P (χ^2 test)
Пол / Gender			
Мушки / Male	9 (39,1)	14 (60,9)	0,528
Женски / Female	51 (49,0)	53 (51,0)	
Старост / Age			
20–29	6 (75,0)	2 (25,0)	0,479
30–39	16 (42,1)	28 (57,9)	
40–49	22 (44,0)	28 (56,0)	
50–59	13 (50,0)	13 (50,0)	
60 и више / 60 and more	3 (60,0)	2 (40,0)	
Радни стаж / Years of service			
≤10	18 (52,9)	16 (47,1)	0,563
11–20	23 (40,4)	34 (59,9)	
21–30	16 (51,6)	15 (48,4)	
31+	3 (60,6)	2 (40,0)	
Брачно стање / Marital status			
Ожењен/удата / Married	41 (44,1)	52 (55,9)	0,129
Ванбрачна заједница / Extramarital Union	2 (40,0)	3 (60,0)	
Неожењен/неудата / Alone	13 (61,9)	8 (38,1)	
Удовица/удовац / Widow / widower	3 (100,0)	0 (0,0)	
Разведен(а) / Divorced	1 (20,0)	4 (80,0)	
Место пребивалишта / A place of residence			
Село / The village	4 (66,7)	2 (33,3)	0,577
Град / City	56 (46,3)	65 (53,7)	
Конзумирање цигарета / Cigarette consumption			
Не / No	36 (51,4)	34 (48,6)	0,385
Да / Yes	24 (42,1)	33 (57,9)	
Конзумирање алкохола / Alcohol consumption			
Не / No	45 (51,7)	42 (48,3)	0,194
Да / Yes	15 (37,5)	25 (62,5)	
Употреба средстава за смирење / Use of tranquilizers			
Не / No	59 (49,2)	61 (50,8)	0,159
Да / Yes	1 (14,3)	6 (85,7)	

Због насиља, 3,1% наставника изјавило је да је покушало да избегне долазак на посао претварајући се да су болесни, 2,4% испитаника је имало ноћне море у вези с догађајима када су малтретирани, 2,4% испитаника се осећало као да поновно проживљавају догађа-

Due to violence, 3.1% of teachers stated that they tried to avoid coming to work by pretending to be sick, 2.4% of respondents had nightmares about events when they were mistreated, 2.4% of respondents felt as if they were reliving events when they were mistreated, and the same percent-

је када су били малтретирани, а исти проценат је имао изненадна жива сећања или „флешбекове“ на „догађаје када су били малтретирани“, док је 5,5% испитаника изјавило да се осећају непријатно или под стресом у ситуацијама које су их подсећале на догађаје у којима су били малтретирани (Табела 5).

age had sudden vivid memories or flashbacks of “events when they were mistreated”, while 5.5% of respondents reported feeling uncomfortable or stressed in situations that reminded them of events in which they were mistreated (Table 5).

Табела 5. Расподела испитаника у односу на последице насиља

Table 5. Distribution of respondents in relation to the consequences of violence

Варијабле / Variables	N	%
Покушали сте да избегнете долазак на посао <i>You tried to avoid coming to work</i>		
Никада / Never	123	96,9
Само једном или двапут / Only once or twice	3	2,4
Понекад / Sometimes	1	0,8
Помишљали сте да се повредите или себи одузмете живот <i>You thought of hurting yourself or taking your own life</i>		
Не, никада / No, never	127	100
Да, једном / Yes, once	0	0,0
Да, више пута / Yes, more than once	0	0,0
Имали сте ружне снове или ноћне море / You had bad dreams or nightmares		
Не, никада / No, never	124	97,6
Понекад / Sometimes	3	2,4
Опет се осећате као да вас малтретирају / You feel like you're being bullied again		
Не, никада / No, never	124	97,6
Не често / Not often	2	1,6
Понекад / Sometimes	1	0,8
Имате изненадна жива сећања или „флешбекове“ на догађаје <i>You have sudden vivid memories or "flashbacks" of events</i>		
Не, никада / No, never	124	97,6
Не често / Not often	1	0,8
Понекад / Sometimes	2	1,6
Осећате се непријатно и под стресом у ситуацијама које вас подсећају на догађаје када сте били малтретирани <i>You feel uncomfortable and stressed in situations that remind you of events when you were mistreated</i>		
Не, никада / No, never	120	94,5
Не често / Not often	3	2,4
Често / Often	2	1,6
Увек / Always	2	1,6

Дискусија

Насиље над наставницима, било оно физичко, вербално, емоционално, непосредно или посредно, оставља дубоке ожиге на самопоуздање и самопоштовање наставника, тако да се може очекивати да утиче на њихов рад, као и радни учинак и задовољство. То им отежава стварање здраве атмосфере у учионици, а све то заједно утиче на коначан развој и успех ученика [8].

Важно је разумети утицај малтретирања на радном месту и емоционалне и здравствене последице. Доживљавање насиља на радном месту може довести до

Discussion

Violence against teachers, whether physical, verbal, emotional, direct, or indirect, leaves deep scars on teachers' self-confidence and self-esteem, so it can be expected to affect their work and impact their job performance and satisfaction. It makes it difficult for them to create a healthy atmosphere in the classroom, and all of these combined have an impact on the ultimate development and success of students [8].

It is important to understand the impact of workplace bullying and the emotional and health consequences. Experi-

негативних емоција, фрустрације, стреса, сагоревања, беспомоћности, слабог самопоштовања, депресије, анксиозности, хроничног умора, слабијег задовољства послом и свеукупног слабијег задовољства послом [11, 12]. Постоје и импликације на целокупно радно окружење, јер појединци који су доживели насиље на радном месту могу имати негативан став према послу, нижу продуктивност на послу, нижу способност обављања радних задатака, више боловања, намеру да напусте професију и већу стопу флукуације [13, 14].

Што се тиче жртава насиља у школи, истраживачи су открили да запослени у школама могу доживети физичке реакције, поремећаје сна, негативну емоционалност, симптоме посттрауматског стресног поремећаја, сагоревање и промену каријере [15]. Наставници који доживљавају насиље у школи имају потешкоћа у стварању позитивног и безбедног окружења у својим учионицама. То негативно утиче на њихово здравље. Студије које су се бавиле последицама стреса код наставника показују да се он повећава како ученици постају недисциплинованији у учионици и може довести до исцрпљености. Дешава се да дуготрајна изложеност стресу и незадовољству послом доводе до напуштања наставничке професије [16].

Према резултатима нашег истраживања, 52,8% наставника доживело је неку врсту насиља.

Подаци из литературе указују на велике варијације у распрострањености ове врсте насиља на глобалном нивоу. Резултати истраживања у Финској показују да је 25,6% наставника доживело насиље, укључујући 3,3% сваке недеље и 3,7% наставника скоро сваки дан [17].

Анализа је показала да је већина испитаника (80,0%) искусила насиље у школи – у најширем смислу – у неком тренутку своје каријере. Тешко насиље (почињено или покушај претње физичким насиљем) било је ређе, али и даље изазива забринутост (27,6%) [17].

Истраживање о насиљу ученика над наставницима у средњим школама у Словачкој показало је да је 55% испитаника пријавило барем једно искуство насиља у последњих 15 дана [18].

Иако су наставници високо цењени стручњаци у кинеској култури и уживају релативно већи престиж и задовољство послом од својих међународних колега, једно национално истраживање на Тајвану показало је да је 30,1% ученика изјавило да су учествовали у најмање једном агресивном понашању према наставницима. Вербално узнемиравање било је најчешћи облик вик-

encing workplace violence can lead to negative emotions, frustration, stress, burnout, helplessness, low self-esteem, depression, anxiety, chronic fatigue, lower job satisfaction, and overall lower job satisfaction [11,12]. There are also implications for the overall work environment, as individuals who have experienced workplace violence may have negative attitudes toward work, lower productivity at work, lower ability to perform work tasks, higher sick leave, intention to leave the profession, and higher turnover rates [13,14].

Regarding victims of school violence, researchers have found that school personnel may experience physical reactions, sleep disturbances, negative emotionality, symptoms of post-traumatic stress disorder, burnout, and career change [15]. Teachers who experience school violence have difficulty creating a positive and safe environment in their classrooms. This has a negative impact on their health. Studies that have looked at the effects of teacher-related stress show that it increases as students become more undisciplined in the classroom and can lead to exhaustion. It happens that long-term exposure to stress and job dissatisfaction leads to leaving the teaching profession [16].

According to the results of our study, 52.8% of teachers have experienced some kind of violence.

Data from the literature indicate wide variations in the prevalence of this type of violence at the global level. The results of a survey in Finland show that 25.6% of teachers have experienced violence, including 3.3% every week and 3.7% of teachers almost every day [17].

The analysis showed that the majority of respondents (80.0%) had experienced school-related violence - in the broadest sense - at some point in their careers. Serious violence (actual or attempted threatened physical violence) was less common but still of concern (27.6%) [17].

A survey of student violence against teachers in secondary schools in Slovakia found that 55% of respondents reported at least one experience of violence in the past 15 days [18].

Although teachers are highly regarded professionals in Chinese culture and enjoy relatively higher prestige and job satisfaction than their international counterparts, a national survey in Taiwan found that 30.1% of students reported having been involved in at least one aggressive behavior toward teachers. Verbal harassment was the most common form of victimization [4].

тимизације [4].

Ако упоредимо резултате неколико сличних истраживања у нама суседним земљама, налази су следећи: у Словенији је 17,9% наставника било физички злостављано од стране ученика, док је 31,3% доживело вербално насиље. Локмић и сарадници, који су спровели истраживање у Хрватској, у Загребу, показали су да је 74,3% наставника доживело насиље током школске године, док њих 25,6% нису били жртве насиља. Од оних који су доживели насиље, 28,0% наставника је доживело насиље једном годишње, 15,9% једном месечно, 21,3% једном недељно и 9,1% сваког дана [8]. У Сплиту је спроведено истраживање међу наставницима у основним и средњим школама. Утврђено је да је 22,4% наставника бар једном доживело емоционално насиље [19].

Резултати нашег истраживања нису показали да је пол наставника значајан предиктор виктимизације наставника. За разлику од наших налаза, литература је показала да су наставници оба пола изложени ризику од злостављања, иако врста насиља којем су изложени варира у зависности од пола. Наставнице су много чешће пријављивале вербалну агресију и штету нанету личној имовини у поређењу са својим мушким колегама [20]. Наставници су много чешће пријављивали претње и физичко насиље. Мартинез и сарадници открили су да је већа вероватноћа да ће наставници доживети вишеструко насиље у поређењу са наставницама. Из родне перспективе, бели наставници су чешће пријављивали насиље у поређењу са афроамеричким или латино наставницима [21].

Једна од могућих хипотеза везаних за већи ризик наставника је да се жене више плаше злостављања и осећају угрожености у потенцијално опасним ситуацијама. С друге стране, већа је вероватноћа да ће мушкарци упасти у опасне ситуације, што резултира већом стопом насиља [22]. Такође је сугерисано да улога пола као фактора ризика за насиље може бити повезана с културама или системима у којима постоји родна дискриминација. На пример, култура у Турској не подржава негативне ставове према женама, што смањује вероватноћу узнемиравања запослених жена у Турској [23].

Резултати нашег истраживања нису показали да дужина радног стажа значајно утиче на појаву насиља над наставницима. За разлику од наших резултата, друга истраживања су показала да постоји негативна корелација између година радног стажа као и старости наставника и учесталости насилничког понашања према њима. Иако је корелација мала, то указује да како

If we compare the results of several similar surveys in our neighboring countries, we find the following: in Slovenia, 17.9% of teachers were physically abused by their students, while 31.3% experienced verbal violence. Lokmic and collaborators, who conducted the survey in Croatia, in Zagreb, showed that 74.3% of teachers experienced violence during the school year, while 25.6% of them were not victims of violence. Of those who experienced violence, 28.0% of teachers experienced violence once a year, 15.9% once a month, 21.3% once a week, and 9.1% every day [8]. In Split, a survey was conducted among teachers in primary and secondary schools. It was found that 22.4% of teachers experienced emotional violence at least once [19].

The results of our research did not find teacher gender to be a significant predictor of teacher victimization. In contrast to our findings, the literature found that both female and male teachers are at risk of abuse, although the type of violence to which they are exposed varies by gender. Female teachers were much more likely to report verbal aggression and damage to personal property compared to their male colleagues [20]. Male teachers were much more likely to report threats and physical violence. Martinez and colleagues found that male teachers were much more likely to experience multiple violence compared to female teachers. When influenced by gender, white teachers were more likely to report violence compared with African American or Latino teachers [21].

One of the possible hypotheses related to the higher risk of teachers is that women are more afraid of abuse and feel more threatened in potentially dangerous situations. On the other hand, men are more likely to get into dangerous situations, resulting in higher rates of violence [22]. It has also been suggested that the role of gender as a risk factor for violence may be related to cultures or systems in which there is gender discrimination. For example, the culture in Turkey does not support negative attitudes toward women, which reduces the likelihood of harassment of working women in Turkey [23].

The results of our research did not show that length of service has a significant effect on the occurrence of violence against teachers. In contrast to our results, other studies have shown that there is a negative correlation between the years of service as well as the age of teachers and the incidence of violent behavior toward them. Although the correlation is small, it suggests that as teachers age and work experience increases, the frequency of violence against them decreases. The reason could be that older teachers have more experience in maintaining discipline and are more respected by students. On the other hand,

наставници старе и радно искуство расте, учесталост насиља над њима опада. Разлог би могао бити тај што старији наставници имају више искуства у одржавању дисциплине и што их ученици више поштују. С друге стране, ови наставници могу бити мање осетљиви на непримерено понашање ученика због година радног стажа [8].

Локација школе такође је важан предиктор насиља усмереног према наставницима. Наставници у градским срединама или градовима с већом стопом криминала пријавили су већи ниво ученичког насиља, претње наставничком особљу, вишеструко насиље и увреде [24].

Утврђено је да је рад у градским заједницама фактор ризика за насиље на радном месту, као и за насиље у школи уопште. Ученици из градских заједница који чешће доживљавају насиље у својој заједници чешће сами показују агресивно понашање, како у заједници, тако и у школи [25].

Студије које се баве проблематичним последицама насиља показале су да наставници који су били жртве насиља знатно чешће пријављују симптоме сагоревања, емоционалну исцрпљеност и деперсонализацију, мање задовољство животом и послом, мање позитивног афекта, више негативног афекта, недостатак мотивације и непродуктивност на послу [18, 26]. Такође су изјавили да се осећају несигурно и застрашено у школи. Поред тога, много је већа вероватноћа да ће наставници који су доживели претње и увреде прећи у другу школу или напустити професију [27–29]. Млади људи и школе заслужују организованије националне напоре у спречавању насиља у школама [30].

Све ове разлике у распрострањености и природи насиља над наставницима могу се објаснити културним разликама, демографским и социоекономским карактеристикама у различитим географским зонама. Ове разлике такође се могу приписати различитим методолошким приступима у самом дизајну истраживања, као и употреби различитих инструмената и различитих величина узорка.

Закључак

Предност ове студије, поред релативно једноставне и брзе реализације и релативно ниске финансијске цене, јесте и то што је ова студија једна од малобројних на нашим просторима која се бави насиљем у школама, посебно насиљем над наставницима и идентификацијом фактора ризика за насиље над наставницима.

these teachers may be less sensitive to inappropriate student behavior because of their years of service [8].

The school location is also an important predictor of violence directed at teachers. Teachers in urban areas or cities with higher crime rates reported a higher level of student violence, threats at the faculty, multiple violence, and insults [24].

Working in urban communities has been found to be a risk factor for workplace violence as well as school violence in general. Students from urban communities who are more likely to experience violence in their community are more likely to show aggressive behavior on their own, both in the community and at school [25].

Studies addressing the problematic consequences of violence have shown that teachers who have been victims of violence are significantly more likely to report burnout symptoms, emotional exhaustion and depersonalization, lower satisfaction with life and work, less positive affect, more negative affect, lack of motivation, and unproductivity at work [18,26]. They also reported feeling insecure and intimidated at school. In addition, teachers who experienced threats and insults were much more likely to transfer to another school or leave the profession [27–29]. Young people and schools deserve more organized national efforts to prevent school violence [30].

All of these differences in the prevalence and nature of violence against teachers can be explained by cultural differences, demographic, and socioeconomic characteristics in different geographic climates. These differences can also be attributed to different methodological approaches in the research design itself, as well as the use of different instruments and different sample sizes.

Conclusion

The advantage of this study, apart from its relatively simple and quick implementation and relatively low financial cost, is that this study is one of the few in our area that deals with violence in schools, especially violence against teachers and the identification of risk factors for violence against teachers. It could be used to develop preventive measures to solve this problem.

However, when interpreting the results, it is important to bear in mind that the main drawback of this study is the small number of teachers in schools who have filled in the questionnaire, which is why we did not reach statistical significance in identifying the main predictors of violence. Therefore, we could not reliably determine the risk factors

Могла би се користити за развој превентивних мера за решавање овог проблема.

Међутим, при тумачењу резултата важно је имати у виду да је главни недостатак ове студије мали број наставника у школама који су попуњавали упитник, због чега нисмо достигли статистичку значајност у идентификацији главних предиктора насиља. Стога нисмо могли поуздано утврдити факторе ризика за насиље над наставницима у основним школама. Због тога је неопходно поновити студију користећи исти методолошки приступ и већи број наставника у основним и средњим школама.

Да би се у потпуности разумео трансакциони процес насиља над наставницима, још једна препорука за добру праксу је проучавање перцепција ученика. Ако би будућа истраживања могла детаљније да испитају разлоге због којих ученици врше насиље, психолози и школско особље били би боље припремљени да спрече да инциденти ескалирају у озбиљније акте насиља.

Изјава захвалности

Захваљујемо Министарству просвете, науке и технолошког развоја на финансијској подршци за обезбеђивање упитника број 175007.

Посебно захваљујемо свим директорима школа и наставницима на учешћу у овом истраживању.

for violence against teachers in primary schools. Therefore, it is necessary to repeat the study using the same methodological approach and a larger number of teachers in primary and secondary schools.

To fully understand the transactional process of violence against teachers, another recommendation for good practice is to study students' perceptions. If future research could examine in more detail the reasons why students use violence, psychologists and school staff would be better prepared to prevent incidents from escalating into more serious acts of violence.

Acknowledgement

We would like to thank the Ministry of Education, Science and Technological Development for their financial support in providing the questionnaire, No. 175007.

Our special thanks to all school headmasters and teachers for participating in the research.

Литература / References

1. Alzyoud MS, Al-Ali AS, Bin Tareef AO. Violence against Teachers in Jordanian Schools. *Eur Sci J.* 2016; 12(10):223–39. <http://dx.doi.org/10.19044/esj.2016.v12n10p223>
2. Garrett L. The Student Bullying of Teachers: An Exploration of the Nature of the Phenomenon and the Ways in which it is Experienced by Teachers. *Aigne.* 2014; 5:19–40.
3. Espelage D, Anderman EM, Brown VE, Jones A, Lane KL, McMahon SD, et al. Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *Am Psychol.* 2013;68(2):75–87. <https://doi.org/10.1037/a0031307>
4. Chen JK, Astor RA. Students' Reports of Violence against Teachers in Taiwanese Schools. *J Sch Violence.* 2008; 8(1):2–17. <https://doi.org/10.1080/15388220802067680>
5. de Wet C. Victims of Educator-Targeted Bullying: A Qualitative Study. *South African Journal of Education.* 2010; 30:189–201. <https://doi.org/10.15700/saje.v30n2a341>
6. McMahon SD, Martinez A, Espelage D, Rose C, Reddy LA, Lane K. Violence directed against teachers: Results from a national survey. *Psychology in the Schools.* 2014; 51(7):753–66. <https://doi.org/10.1002/pits.21777>

7. Türküm AS. Social Supports Preferred by the Teachers when Facing School Violence. *Children and Youth Services Review*. 2011; 33(5):644–50. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2010.11.005>
8. Munn P, Johnstone M, Sharp S, Brown J. Violence in Schools: Perceptions of Secondary Teachers and Head-teachers Over Time. *International Journal of Violence and Schools*. 2007;3:52–80.
9. Ilić M. Opšti upitnik za istraživanje nasilja u školama [General questionnaire for research on school violence]. Nepublikovani materijal [Unpublished]. 2017. Serbian.
10. Olweus D. Olweus Bullying Survey. Available from: <https://www.surveymonkey.com/r/ZY9HMDW>
11. Olweus D. *Bullying at School (What we know and what can do)*. Cambridge, MA: Blackwell; 1996
12. Lines D. *The bullies: Understanding bullies and bullying*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers; 2008.
13. Randall P. *Adult bullying - Perpetrators and victims*. London: Routledge; 1997.
14. National Center for Injury Prevention and Control: Division of Violence Prevention Understanding school violence. 2016. Available from: https://www.cdc.gov/violenceprevention/pdf/school_violence_fact_sheet-a.pdf
15. Lokmić M, Opić S, Bilić V. Violence against teachers – rule or exception? *International journal of cognitive research in science, engineering and education*. 2013; 1(2).
16. Kauppi T, Pörhölä M. School teachers bullied by their students: Teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*. 2012; 28:1059–68. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.05.009>
17. Steffgen G, Ewen N. Teachers as victims of school violence: The influence of strain and school culture. *International Journal on Violence and Schools*. 2007; 3:81–93.
18. Ozdemir SM. An investigation of violence against teachers in Turkey. *Journal of Instructional Psychology* 2012; 39(1):51–62.
19. Dzuka J, Dalbert C. Student Violence Against Teachers: Teachers' Well-Being and the Belief in a Just World. *European Psychologist*. 2007; 12:253–60. <https://doi.org/10.1027/1016-9040.12.4.253>
20. Kauppi T, Pörhölä M. School teachers bullied by their students: Teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*. 2012; 28:1059–68. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2012.05.009>
21. Evans Johnson J. Do parents try to bully teachers through confrontation? [dissertation]. [Blacksburg, VA]: Virginia Polytechnic Institute and State University; 2008. 127 p. Available from: <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-05132008143141/unrestricted/JackieJohnsonETD.pdf>
22. Reddy LA, Espelage D, McMahon SD, Anderman EM, Lane KL, Brown VE et al. Violence against teachers: Case studies from the APA Task Force. *Int J Sch Educ Psychol*. 2013; 1:231–45. <https://doi.org/10.1080/21683603.2013.837019>
23. Justicia F, Benitez JL, Pichardo MC, Fernandez E, Garcia T, Fernandez M. Towards a New Explicative Model of Antisocial Behaviour. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* 2006; 4(2):131–50.
24. Gardner TW, Dishion TJ, Connell AM. Adolescent self-Regulation as Resilience: Resistance to Antisocial Behavior within the Deviant Peer Context. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 2008; 36:273–84. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9176-6>
25. Domitrovich CE, Bradshaw CP, Greenberg MT, Embry D, Poduska JM, Falongo NS. Integrated Models of School-Based Prevention: Logic and Theory. *Psychology in the Schools*. 2010; 47(1):71–88. <https://doi.org/10.1002/pits.20452>
26. Nelson JR, Stage S, Duppong-Hurley K, Synhorst L, Epstein MH. Risk Factors Predictive of the Problem Behavior of Children at Risk for Emotional and Behavioral Disorders. *Exceptional Children*. 2007; 73(3):367–79. <https://doi.org/10.1177/001440290707300306>
27. Christle CA, Nelson CM, Jolivette K. Prevention of Antisocial and Violent Behavior in Youth: A Review of Literature. *Youth Antisocial and Violent Behavior*. 2002. Available from: https://ncys.ksu.edu.sa/sites/ncys.ksu.edu.sa/files/Violence%2073_5.pdf
28. Popović-Čitić B. Porodični rizični faktori nasilnog ponašanja dece i omladine [Family risk factors for violent behaviour of children and youth]. *Socijalna misao*. 2007; 14(2):27–50. Serbian.

29. Popadić D, Plut D, Pavlović Z. Nasilje u školama Srbije – Analiza stanja od 2006. do 2013. godine [Violence in schools in Serbia – State analysis 2006 – 2013]. Beograd: Institut za psihologiju; 2014. Serbian.
30. Thompson D, Arora T, Sharp S. Bullying – Effective strategies for long-term improvement. London and New York: Routledge Falmer; 2002.

Кореспонденција / Correspondence

Ана Миљановић - Ana Miljanović
veljkan@yahoo.com